Neutral Citation No:=2024:PHHC:116609-DB

2024:PHHC:116609-DB

**IN THE HIGH COURT OF PUNJAB AND HARYANA
AT CHANDIGARH**

217

**CWP-PIL-173-2021
Date of decision: 05.09.2024**

H C ARORA ..Petitioner

Versus

STATE OF PUNJAB AND OTHERS ..Respondents

**CORAM: HON'BLE MR. JUSTICE SHEEL NAGU, CHIEF JUSTICE
HON'BLE MR. JUSTICE ANIL KSHETARPAL**

Present: Ms. Sunaina, Advocate for the petitioner.

Mr. Salil Sabhlok, Sr. DAG, Punjab.

* * * *

SHEEL NAGU, C.J. (Oral)

1. The challenge in the present petition is to Annexure P-1 and P-2 by which certain instructions have been given by the Department of Home Affair and Justice, Government of Punjab to all Senior Superintendent of Police of all Districts in State of Punjab that without getting departmental inquiry conducted, no police case shall be registered against any revenue Patwaris/Kanungos of the Department of Revenue, despite the said information revealing the commission of a cognizable offence.

2. After issuance of notice, learned counsel appearing on behalf of State of Punjab has filed reply, which is taken on record and it *inter alia* sets forth that the law of the land laid down by the Constitutional Bench in ***Lalita Kumari Vs. Government of UT, 2013 (4) RCR (Criminal) 979***, that mandates registration of the FIR under Section 154 Cr.P.C. on receipt of an information regarding commission of cognizable offence shall be followed.

::: Downloaded on - 12-09-2024 17:25:34 :::

2024:PHHC:116609-DB

3. Learned counsel for the State of Punjab also submits that the police is duty bound to register an FIR whenever a cognizable offence is reported.

4. In view of above submission made by learned counsel for State of Punjab, the instructions issued vide Annexure P-1 and P-2 pale into insignificance and are quashed being violative of the law laid down by the Apex Court in ***Lalita Kumari's case (supra)***.

5. The relevant extract of the law laid down by Apex Court in ***Lalita Kumari's case (supra)*** is reproduced below for ready reference and convenience and to be followed by all police officers, who are in-charge of the Police Station in the State of Punjab:-

> *"**Conclusion/Directions:***
> *111) In view of the aforesaid discussion, we hold:*
>
> *i) Registration of FIR is mandatory under Section 154 of the Code, if the information discloses commission of a cognizable offence and no preliminary inquiry is permissible in such a situation.*
>
> *ii) If the information received does not disclose a cognizable offence but indicates the necessity for an inquiry, a preliminary inquiry may be conducted only to ascertain whether cognizable offence is disclosed or not.*
>
> *iii) If the inquiry discloses the commission of a cognizable offence, the FIR must be registered. In cases where preliminary inquiry ends in closing the complaint, a copy of the entry of such closure must be supplied to the first informant forthwith and not later than one week. It must disclose reasons in brief for closing the complaint and not proceeding further.*
>
> *iv) The police officer cannot avoid his duty of registering offence if cognizable offence is disclosed. Action must be taken against erring officers who do not register the FIR if information received by him discloses a cognizable offence.*
>
> *v) The scope of preliminary inquiry is not to verify the veracity or otherwise of the information received but only to ascertain whether the information reveals any cognizable offence.*

::: Downloaded on - 12-09-2024 17:25:35 :::

vi) As to what type and in which cases preliminary inquiry is to be conducted will depend on the facts and circumstances of each case.

The category of cases in which preliminary inquiry may be made are as under:

a) Matrimonial disputes/ family disputes

b) Commercial offences

c) Medical negligence cases

d) Corruption cases

e) Cases where there is abnormal delay/laches in initiating criminal prosecution, for example, over 3 months delay in reporting the matter without satisfactorily explaining the reasons for delay.

The aforesaid are only illustrations and not exhaustive of all conditions which may warrant preliminary inquiry.

vii) While ensuring and protecting the rights of the accused and the complainant, a preliminary inquiry should be made time bound and in any case it should not exceed 7 days. The fact of such delay and the causes of it must be reflected in the General Diary entry.

viii) Since the General Diary/Station Diary/Daily Diary is the record of all information received in a police station, we direct that all information relating to cognizable offences, whether resulting in registration of FIR or leading to an inquiry, must be mandatorily and meticulously reflected in the said Diary and the decision to conduct a preliminary inquiry must also be reflected, as mentioned above."

6. With the aforesaid observations, the present petition stands disposed of.

(SHEEL NAGU)
CHIEF JUSTICE

(ANIL KSHETARPAL)
JUDGE

September 05th, 2024
Ay

Whether speaking/reasoned *Yes/No*
Whether reportable *Yes/No*

::: Downloaded on - 12-09-2024 17:25:35 :::

ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ।

(ਗ੍ਰਹਿ-4 ਸ਼ਾਖਾ)

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ,
ਪੰਜਾਬ।

ਨੰ: 7/262/2000-3ਗ4/ 1579, ਮਿਤੀ 16-05-2001

ਵਿਸ਼ਾ:- ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਰਾਏ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੇਸ ਦਰਜ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

1 ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵੱਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਬਤੌਰ ਕੁਆਸੀ-ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬੰਧਤ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਰਾਏ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦਰਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

2. ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਤਜਵੀਜ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆ ਫੈਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਦੀ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਹਿਰਾਸਮੈਂਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਸਲਾਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨਜਾਇਜ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੰਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜਾਇਜ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬੰਧਤ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਏ ਲੈਣ ਤ" ਬਿਨਾਂ ਕ'ਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਇਆ ਕਰੇ।

ਇਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਆਪ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਮੂਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਹਿੱਤ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।

3. ਇਸ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਰਸੀਦ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ।

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ

ਉਪ ਸਕੱਤਰ ਗ੍ਰਹਿ।

ਕੇਸ਼ਵ ਹਿੰਗੋਨੀਆਂ, ਆਈ.ਏ.ਐਸ.
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ Secretary ਮਾਲ
ਸਕੱਤਰ

Tele. No. :
ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰ. :

D.O. No. 25/68/2019-ਮਬ3/12998
ਅੱਧ ਸ.ਪੱ. ਨੰ.

Government of Punjab
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

Department of
ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ

Chandigarh, the ਮਿਤੀ 21-9-21
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਵਿਸ਼ਾ:- ਪੁਲਿਸ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਿਨਾਂ ਵਿਭਾਗੀ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

****

Dear Sir,

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ, (ਗ੍ਰਹਿ-4 ਸ਼ਾਖਾ) ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰ: 7/262/2000-3ਗ4/1579 ਮਿਤੀ 16.5.2001 (ਕਾਪੀ ਨੱਥੀ) ਰਾਹੀਂ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਮਾਰਜਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਯਾਦ ਪੱਤਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

2. ਹਵਾਲਾ ਅਧੀਨ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਵਿਭਾਗੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲ ਪਟਵਾਰੀਆਂ/ਕਾਨੂੰਗੋਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਰਾਏ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਾਲ ਪਟਵਾਰੀਆਂ/ਕਾਨੂੰਗੋਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

3. ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜੇਕਰ ਆਪ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰ: 7/262/2000-3ਗ4/1579 ਮਿਤੀ 16.5.2001 ਰਾਹੀਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਯੋਗ ਕਦਮ ਉਠਾਓਗੇ।

ਹਿੱਤੂ

(ਕੇਸ਼ਵ ਹਿੰਗੋਨੀਆ)

ਸ੍ਰੀ ਦਿਨਕਰ ਗੁਪਤਾ,
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ,
ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮਾਰਜਨ

ਅ.ਸ.ਪੱਤਰ ਨੰ. 25/68/2019-ਮਬ3/10901, ਮਿਤੀ 11.9.2019
ਅੰ.ਵਿ.ਪੱਤਰ ਨੰ: 25/68/2019-ਮਬ3/5873 ਮਿਤੀ 27.4.2021